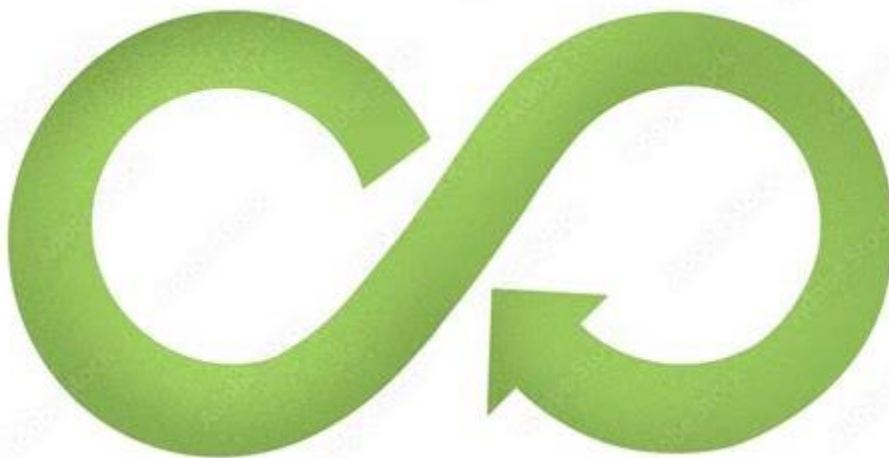

Hillegom – Lisse – Teylingen

Gezamenlijk Uitvoeringsprogramma

2025–2028

Samen werken aan een Circulaire Economie

Op weg naar een toekomstbestendige Bollenstreek in 2050

Samenvatting

De gemeenten Hillegom, Lisse en Teylingen streven naar een duurzame samenleving die bewust en zuinig omgaat met grondstoffen. Als gemeenten geven wij daarin het goede voorbeeld door maatschappelijk verantwoord opdrachtgeven en inkopen. Tegelijk stimuleren we circulair en biobased bouwen en isoleren met minder nieuwe grondstoffen en helpen we circulaire initiatieven van bewoners en bedrijven mogelijk te maken. In dit uitvoeringsprogramma bundelen wij onze bestuurlijke krachten en zoeken we regionale samenwerking, want een circulaire samenleving vraagt om systeemverandering en stopt niet bij onze gemeentegrenzen. Zo kunnen we meer voor elkaar krijgen en werken we samen aan een toekomstbestendige bollenstreek voor onze bedrijven en bewoners.

Visie	Op weg naar een toekomstbestendige Bollenstreek in 2050				
Ambitie	Volledig circulaire economie in 2050 50% circulair in 2030				
Strategie	Maatschappelijk Verantwoord Opdrachtgeven en Inkopen		Stimuleren circulair en biobased bouwen		Stimuleren bedrijven en bewoners
KPI's	Ervaring opdoen met MVI-criteriatool	% inkopen uit inkoopjaarplan circulair uitgevraagd	% GWW aanbestedingen uit inkoopjaarplan circulair uitgevraagd	Aantal panden per gemeente onderzocht op circulair slopen	% losmaakbaar % hergebruikt en % biobased materialen in projecten
Doelen	Minimaal niveau 1	50% in 2025	50% in 2025	Minimaal 1	50% losmaakbaar 25% hergebruikt 25% biobased
Acties	➤ Duurzaamheidsambitie bepalen & MVOI-coördinator ➤ MVOI bij kleinere inkopen ➤ Verbeteren interne inkoopprocessen en inkooptraining ➤ Communiceren van successen en voortgang monitoren ➤ Energie- en CO2 managementsysteem ➤ Communiceren		➤ Kennis opbouwen binnen de organisatie en borgen in beleid ➤ In eigen opdrachten de principes van Het Nieuwe Normaal toepassen ➤ Anderen stimuleren om Het Nieuwe Normaal toe te passen ➤ Initiatieven ondersteunen die circulair bouwen mogelijk maken		➤ Uniforme aanpak plastic wetgeving bij evenementen ➤ Food Waste Challenge ➤ Circulaire bedrijventerreinen ➤ Onderzoek naar materiaalstromen in DBS ➤ Toepassen van reststromen ➤ Actieve bewoners en bedrijven
			➤ Regisseren van regionale samenwerking		

Inleiding

In dit uitvoeringsprogramma leest u hoe Hillegom, Lisse en Teylingen zich samen inzetten voor een circulaire economie. De drie gemeenten werken samen aan een duurzame en leefbare omgeving voor huidige en toekomstige generaties. Het doel is om grondstoffen keer op keer zo hoogwaardig mogelijk te gebruiken. Dat brengt het gebruik van nieuwe primaire grondstoffen terug en verlaagt de CO₂ uitstoot en schade aan biodiversiteit. Een circulaire economie is hard nodig, ook voor leveringszekerheid en kosten van grondstoffen.

In dit uitvoeringsprogramma staat hoe de gemeenten komende vier jaar stappen zetten richting zo'n circulaire economie. Halverwege deze periode wordt op basis van de voortgang de koers zo nodig bijgesteld en worden voor de laatste twee jaar opnieuw concrete projecten gekozen. De strategie achter het uitvoeringsprogramma is voor iedere gemeente gelijk. In de uitvoering zijn, afhankelijk van lokale voorkeuren, accenten aangebracht.

Het beleidsveld van circulariteit is relatief jong. Zowel technisch, juridisch als organisatorisch is het onderwerp in beweging. Technieken worden nog (door)ontwikkeld. Regelgeving moet daarop aangepast worden. Dat heeft ook gevolgen voor de verantwoordelijkheden en taken van alle partijen in de keten. Dit eerste uitvoeringsprogramma kent daarom naast concrete maatregelen ook een aantal meer beleidsmatige verkenningen en onderzoeken. De resultaten dienen als input voor een herijking halverwege en voor een nieuw programma na 2028. Dit moet ervoor zorgen dat de inzet van de gemeentelijke middelen doelmatig en efficiënt is en blijft.

Beleidskader

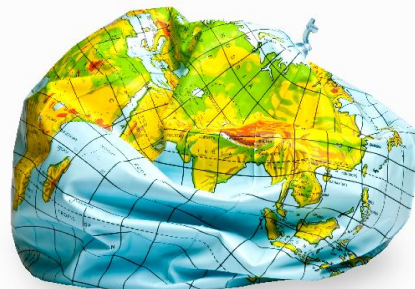
Urgentie

De mensheid gebruikt nu meer grondstoffen dan de aarde blijvend in kan voorzien. Zo laten we steeds minder over voor toekomstige generaties. Met dit consumptiepatroon putten we beschikbare grondstoffen uit en veroorzaken we steeds meer milieuproblemen. Dit heeft extreme gevolgen voor onze leefomgeving en economie. Grondstoffen worden steeds duurder en de kwaliteit van water, bodem, lucht en klimaat verslechteren. Een economie die draait op lineair gebruik van grondstoffen is daarom geen houdbare economie.

Het belang van een circulaire economie

De winning en verwerking van grondstoffen veroorzaakt 90% van het mondiale biodiversiteitsverlies, 90% van de waterschaarste en 50% van de broeikasgasemissies door energiegebruik. Als iedereen hetzelfde grondstoffenverbruik zou hebben als een gemiddelde Nederlander, zijn er in 2025 2,9 aardbollen nodig. Dit betekent dat we veel meer grondstoffen verbruiken dan de aarde kan geven. Zo laten we steeds minder over voor toekomstige generaties.

Leven binnen planetaire grenzen

Een circulaire economie en zuinig omgaan met grondstoffen is dus belangrijk. Leven binnen planetaire grenzen draagt ook nog bij aan sociale cohesie, werkgelegenheid en een toekomstbestendig investeringsklimaat voor lokale bedrijven.

Toekomstbestendig ontwikkelen en bouwen

sluit aan bij de behoeften van nu, zonder dat dit ten koste gaat van de leefomgeving van toekomstige generaties.

Stijgende materiaalkosten in onder andere de bouw zijn daar al een signaal van. Een circulaire economie draagt bij aan de ambities van Hillegom, Lisse en Teylingen op het gebied van energie en klimaat, natuur, luchtkwaliteit en economische vitaliteit.

R-ladder

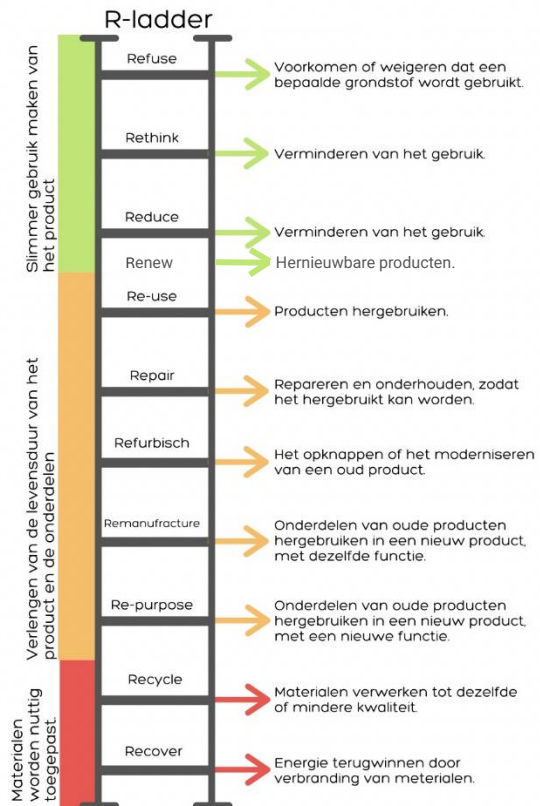
De principes van de R-ladder bieden een handelingsperspectief om circulair te denken en doen. Grondstoffen worden zo hoogwaardig mogelijk (her)gebruikt. De eerste vraag is altijd of iets wel echt nodig is? Vervolgens kan een goed ontwerp zorgen voor minder primaire grondstoffen, meer hernieuwbaar (biobased) en de mogelijkheden om een product later te kunnen repareren, opnieuw te gebruiken of de grondstoffen terug te kunnen winnen. Pas als er geen enkele andere toepassing meer is, komt hergebruik in de vorm van energie door verbranding in beeld.

Rol van de gemeenten

Hillegom, Lisse en Teylingen zijn niet in de positie om fundamentele veranderingen in de economie op gang te zetten. Daarvoor is Europese en landelijke wet- en regelgeving nodig. De gemeenten hebben in hun omgevingsvisies aangegeven belang te hechten aan het zuinig gebruiken van grondstoffen. Er is aangesloten bij de landelijke ambitie om in 2050 een circulaire economie te hebben. De uitwerking van deze ambitie krijgt vorm met uitvoeringsprogramma's waarvan dit de eerste is. Hierin wordt gekozen voor de onderwerpen waar de gemeenten het verschil kunnen maken. Dat levert de volgende drie actielijnen op:

1. **Het goede voorbeeld geven** door maatschappelijk verantwoord opdrachtgeven en inkopen;
2. Partijen **stimuleren om circulair en biobased te bouwen**;
3. **Bewoners en bedrijven stimuleren** om zelf toekomstbestendig met grondstoffen om te gaan.

Langs deze actielijnen worden de maatregelen in dit uitvoeringsprogramma vormgegeven. Bij de eerste taak heeft de gemeente een uitvoerende rol. Bij de andere twee taken is de rol van de gemeente aanjagend, stimulerend en soms kaderstellend. De uitvoering van dit uitvoeringsprogramma wordt vanuit het programma Duurzaamheid gecoördineerd.

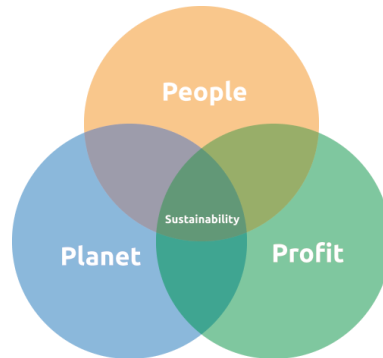

“Het thema Circulair is in gemeentes vaak bij één persoon belegd. De rest van de organisatie dendert lineair door...”

Specifieke kaders

Omgevingsvisie Hillegom; Heerlijk Hillegom, duurzame (proef)tuin van Holland

De ambitie van Hillegom is klimaatneutraal in 2050. De omgevingsvisie draait niet alleen om de fysieke aspecten van de gemeente (ruimte, natuur, milieu, klimaat en energie, verkeer, water), maar gaat ook om actuele economische en sociale vraagstukken: om werkgelegenheid, maatschappelijk verantwoord ondernemen, de circulaire economie, om gezondheid en de notie 'iedereen doet mee' - de inclusieve samenleving. Daarom is duurzaamheid vanuit het principe van People Planet Profit in brede zin als leidend principe gekozen. Zo komen sociale duurzaamheid, fysieke duurzaamheid en economische duurzaamheid samen. Dat legt de basis voor anders denken en anders doen, op groot en op klein niveau. Het biedt kansen voor innovatieve ondernemers en mensen die met oplossingen komen. De gemeentelijke organisatie streeft naar een 100% duurzaam inkoopbeleid van materialen en een optimale grondstoffenkringloop voor afval.

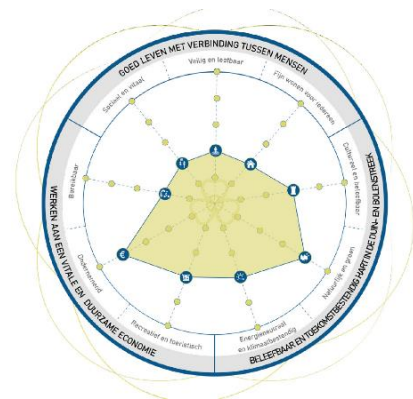
Omgevingsvisie Lisse 2050; Samen werken aan een levendig Lisse

Er komen allerlei complexe opgaven en vraagstukken op Lisse af. Op verschillende terreinen bevinden we ons op een kantelpunt en zullen ingrijpende keuzes gemaakt moeten worden. Door de noodzaak tot verandering, ontstaat ook de mogelijkheid tot verbetering. We hebben de ambitie om in 2050 een circulaire economie te hebben waarin efficiënt met grondstoffen wordt omgegaan. Lisse biedt daarom de randvoorwaarden voor een duurzaam sterke lokale (circulaire) economie en faciliteert initiatieven die daaraan bijdragen. Uiteraard geeft Lisse het goede voorbeeld door de (breed gedefinieerde) milieu footprint mee te wegen bij het inkoop- en aanbestedingsbeleid. Daarmee wordt een positieve impuls gegeven aan ondernemers die circulair werken, bouwen en slopen. Het sluiten van grondstoffenstromen in productieketens kan bijdragen aan een duurzaam imago van de gemeente, wat de gemeente aantrekkelijker maakt voor innovatieve en duurzame bedrijven.

Ontwerp Omgevingsvisie Teylingen; Een florerende toekomst voor Teylingen

Teylingen heeft vele verschillende opgaven die variëren van het bouwen van voldoende betaalbare en toekomstbestendige woningen en aanleggen van groen/blauw tot het stimuleren van circulariteit. Er wordt gewerkt aan een transitie naar een circulaire economie, waarin materialen worden hergebruikt en efficiëntere productieprocessen plaatsvinden. Circulariteit is hierbij niet een doel op zich, maar een middel om de bredere doelen van de omgevingsvisie van de gemeente Teylingen te realiseren. Bij nieuwbouwprojecten ligt de focus op klimaatadaptief, circulair en natuurinclusief. Daarvoor wordt de eigen methode Duurzame Gebiedsontwikkeling (DGO) ingezet. Ook bij ontwikkelingen op bedrijventerreinen is duurzaamheid erg belangrijk om zoveel mogelijk energieneutraal, circulair en klimaatadaptief te zijn. Teylingen kan zo ook in de toekomst een gezonde en aantrekkelijke leefomgeving bieden en economisch floreren.

Samenwerken

Hillegom, Lisse en Teylingen bepalen met dit uitvoeringsprogramma de stappen die zij komende jaren willen zetten. Veel daarvan kunnen samen gezet worden. Voor een aantal is dat efficiënter in samenwerkingsverbanden zoals EBDB of Holland Rijnland.

Provincie Zuid-Holland

Het programma Circulair van Provincie Zuid-Holland kent vier thema's. Bouw, kunststoffen, maakindustrie, groene grondstoffen en voedsel. Om kennis en ervaringen uit te wisselen organiseert de provincie vernieuwersnetwerken voor gemeenten, kennisinstellingen en bedrijven. Hillegom, Lisse en Teylingen nemen deel aan de kennisnetwerken Cirkelstad, biobased bouwen en isoleren, herbruikbare drank- en maaltijdverpakkingen en Circulair West. De provincie werkt verder aan natuurlijke reststromen, een intentieverklaring voor circulair beton, het opzetten van regionale bouw hubs voor uitwisselen van gebruikt bouw materiaal en een regionale sloop en bouwdeal. HLT houdt binnen deze netwerken en projecten scherp in de gaten wat wel relevant is voor de Bollenstreek en wat minder. Op basis daarvan wordt deelname steeds afgewogen.

Provincie Zuid-Holland heeft zich aangesloten bij:

- Nationale grondstoffen akkoord;
- Green Deal circulair inkopen;
- Green Deal duurzaam GWW 2.0;
- Manifest MVOI.

Provinciale omgevingsvisie:

"...Circulaire en biobased oplossingen bieden (...) en het hanteren van ontwerpprincipes modulair bouwen en losmaakbaarheid..."

Holland Rijnland

Dit samenwerkingsverband van dertien gemeenten¹ richt zich op het creëren van een toekomstbestendige, vitale en concurrerende regionale economie, die bijdraagt aan brede welvaart voor inwoners en ondernemers. Circulaire Bouw is een van de vier speerpuntsectoren van Holland Rijnland. In de Regionale Investeringsagenda 2024-2027 wordt met project 12B 'Hubs grondstoffen, materialen, goederen en personen' ingezet op het versterken van en inrichten van ruimte voor de circulaire bouw. Dit sluit aan bij de plannen van de Provincie Zuid-Holland en de Omgevingsdienst West-Holland. Het projectplan hiervoor is gereed in september 2025.

Hillegom, Lisse, Teylingen en Noordwijk hebben net als de twee andere subregio's binnen Holland-Rijnland een bedrijventerreinenstrategie opgesteld. Deze drie strategieën zijn door Holland Rijnland gebundeld en afgestemd en vervolgens aan de Provincie Zuid-Holland aangeboden. Hierin liggen kansen voor verduurzaming en circulariteit in bedrijventerreinen onder andere door toepassing van de Routekaart Bedrijventerreinen.

¹ 1 Alphen aan den Rijn, 2 Hillegom, 3 Kaag en Braassem, 4 Katwijk, 5 Leiden, 6 Leiderdorp, 7 Lisse, 8 Nieuwkoop, 9 Noordwijk, 10 Oegstgeest, 11 Teylingen, 12 Voorschoten en 13 Zoeterwoude

Economic Board Duin en Bollenstreek (EBDB)

De Stichting Greenport Duin- en Bollenstreek en Economic Board Duin en Bollenstreek (EBDB) zijn opgericht in opdracht van de gemeenten Hillegom, Lisse, Teylingen, Noordwijk en Katwijk. Het doel is om de economische potentie van de totale regio te benutten en te versterken. Het EBDB kent een strategisch plan en een operationeel uitvoeringsprogramma. Op basis daarvan is een vierjaren budgetplan opgesteld met een focus op thema's zoals circulariteit, innovatie en samenwerking. In 2025 start een versnellingsprogramma in samenwerking met Circulair West, Route Circulair en de Provincie Zuid-Holland om MKB-ondernemers in de Duin- en Bollenstreek meer bewust te maken van en te helpen bij hun overgang naar een circulaire bedrijfsvoering. Er wordt nog invulling gegeven aan andere delen van het circulaire uitvoeringsprogramma.

Het EBDB 4 jaren budgetplan kent volgende circulaire doelen:

- Realisatie van 2 Logistieke energiehub's;
- Logistieke energiehub's zijn breed toegankelijk voor zakelijke gebruikers tegen concurrerende prijzen;
- Bedrijven zijn zich bewust van de belangrijkste grondstoffenstromen, verbruik en reststromen en nemen proactief deel aan het circulaire verduurzamingsprogramma;
- De diversiteit van sectoren in de Duin- en Bollenstreek (o.a. greenport, recreatie- en toerisme, space, zakelijke dienstverlening etc.) is breed vertegenwoordigd in het programma dat aanzet tot circulair ondernemen.

Afgeleide EBDB-doelen voor circulariteit:

- De realisatie van 2 laadpleinen / hubs eind 2027 met een bezettingsgraad die overeenkomt met het landelijk gemiddelde;
- Opzetten circulair verduurzamingsprogramma voor recreatieve, toeristische, hospitality sector waarin CO₂ reductie, grondstoffenverbruik en afvalstromen (o.a. voedselverspilling) met 25% worden teruggebracht;
- 50 ondernemingen worden begeleidt naar circulair ondernemerschap inclusief doorvertaling naar circulaire productieprocessen, bedrijfsvoering, producten en diensten met aantoonbaar verbeteringen op de R-ladder;
- 450 medewerkers van MKB bedrijven in de Duin- en bollenstreek doorlopen met succes een circulaire opleiding en dragen zo bij aan toekomstbestendige arbeidsmarkt.

Het **Bestuurlijk Overleg Duin- en Bollenstreek (BO DBS)** zorgt voor samenwerking en afstemming van inzet in de regio.

Circulair West

Hillegom, Lisse en Teylingen zijn “vriend” van Circulair West. Sinds de oprichting is het aantal koplopers gegroeid tot 60 regionale koplopers. Binnen dit samenwerkingsverband is veel kennis aanwezig. De

De nadruk ligt op het gezamenlijk circulair uitvoeren van iconprojecten. Daarvan kunnen we leren en dit implementeren in reguliere werkzaamheden. Circulair West zet actief in op het verbinden van partijen om zo kansen voor de circulaire economie te creëren. Het MKB kan hulp krijgen bij het circulair inrichten van productieprocessen.

Actielijn 1: Maatschappelijk Verantwoord Opdrachtgeven en Inkopen

Door zelf circulair opdrachten te geven en in te kopen heeft de gemeentelijke HLT-organisatie invloed op circulariteit. Daarmee wordt ook het goede voorbeeld gegeven en laten de gemeenten zien een serieuze rol te willen spelen in de transitie naar een circulaire economie. Als organisatie met een significant inkoopvolume kunnen de gemeenten bovendien lokaal als 'launching customer' optreden voor innovatie. Circulair werkende bedrijven kunnen op die manier hun business uitbreiden.

In 2022 is voor Hillegom, Lisse en Teylingen inkoopbeleid vastgesteld. Hiermee zetten de gemeenten hun inkoopkracht in om (regionale) ondernemers uit te vragen op duurzame producten, diensten en werken. Het Manifest Maatschappelijk Verantwoord Opdrachtgeven en Inkopen (MVOI) is hiervoor de leidraad. Het programma duurzaamheid zorgt dat deze werkwijze wordt geborgd in de werkprocessen. De implementatie wordt gefaseerd ingevoerd.

- In 2025 wordt circulariteit bij 50% van de circa 30 hiertoe geschikte inkoop in het Inkoopjaarplan van de gemeenten uitgevraagd. Dit loopt op naar 90% in 2028.
- Bij de grond, weg en waterwerken (GWW) wordt in 2025 bij 50% van de werken circulariteit toegepast. Ook dit loopt op naar 90% in 2028.

Gerealiseerde voorbeelden van MVOI.

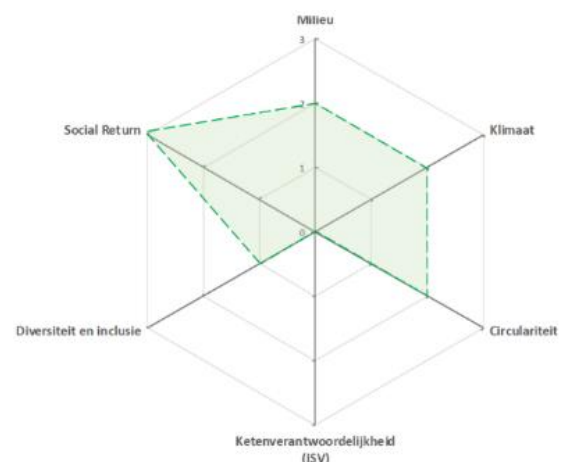
- Aanschaf elektrische voertuigen voor de handhaving.
- Milieu-impact betrokken bij inkoop sanitaire middelen.
- MVOI onderdeel gemaakt van de inkooptraining.
- Circulariteit (biobased en hergebruikte materialen, losmaakbaarheid) meegenomen bij het ontwerp van de nieuwe school en sporthal in Nieuw Boekhorst.
- Bij de renovatie van het bestuurscentrum wordt bestaand meubilair hergebruikt.
- Catering wordt lokaal en duurzaam uitgevraagd.
- Beheer buitenruimte wordt waar mogelijk elektrisch, ecologisch en circulair uitgevraagd.
- Tientallen sociale werk- of leerwerkplekken.

Duurzaamheidsambitie bepalen bij inkoop en aanbestedingen;

MVOI-coördinatie

De opdrachtgever van een inkoop of aanbesteding moet bij de start van het traject de duurzaamheidsambitie expliciet maken. Daarbij is aandacht voor de thema's Milieu (incl. biodiversiteit), Klimaat, Social Return, Diversiteit en inclusie, Ketenvaantwoordelijkheid en Circulariteit. Hiervoor kan bijvoorbeeld de methodiek van het Ambitiweb gebruikt worden. Aan de hand van de uitkomsten wordt in het vervolgtraject de benodigde expertise ingezet. De "inkopende opdrachtgever" is hier verantwoordelijk voor. Het programma Duurzaamheid kan adviseren en faciliteren en zorgt voor MVOI-coördinatie.

- In 2025 geldt op basis van het inkoopbeleid een minimaal niveau 1 uit de landelijke MVI-criteriatool. Er wordt daarmee vooral ervaring opgedaan met het structureel toepassen van MVOI.
- In 2026 is het ook minimaal niveau 1 en worden twee of meer bouwprojecten circulair aanbesteed op niveau 3.

MVOI bij kleinere inkopen

Op basis van de analyse van de inkopen wordt onderzocht waar en hoe MVOI vaker kan worden toegepast op kleinere inkopen onder €50.000. Ook wordt toegewerkt naar meer functioneel uitvragen zodat ondernemers geprikkeld worden om met innovatieve technieken of producten te komen.

Verbeteren interne inkoopprocessen en inkooptraining

Om MVOI te borgen in het systeem van inkopen worden processen, documentatie en communicatie verbeterd. MVOI is bijvoorbeeld onderdeel van de inkooptraining gemaakt. Ook wordt ervoor gezorgd dat decentrale inkopers vroegtijdig advies krijgen over MVOI. De afdeling inkoop is verantwoordelijk voor deze verbeteringen. Het programma Duurzaamheid en stichting Rijk zijn beschikbaar voor ondersteuning.

Communiceren van successen en voortgang monitoren

Behaalde successen en opgedane ervaringen worden gecommuniceerd om inkopers te stimuleren om ook MVOI toe te passen. Onderzocht wordt of het MVI ZET-tool geschikt is om jaarlijks bij de jaarrekening de voortgang te rapporteren.

Energie- en CO₂ managementsysteem

Er zijn verschillende redenen om een structureel managementsysteem in te richten voor het energiegebruik en daarmee samenhangende CO₂ emissie van de gemeenten. Enerzijds dwingt Europese regelgeving bedrijven (ook overheidsinstellingen) om zo'n administratie bij te houden. Anderzijds vragen wij in aanbestedingen steeds vaker om de CO₂-Prestatieladder en heeft Teylingen hierover een motie aangenomen, wil Hillegom jaarlijks een CO₂ monitor en moet Lisse vanwege kostenbesparing beter inzicht krijgen in het eigen energiegebruik.

Actielijn 2: Stimuleren circulair en biobased bouwen

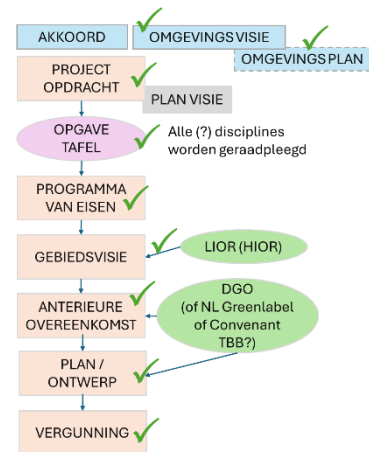
De bouwsector gebruikt bijzonder veel grondstoffen. Vooral de winning van grondstoffen voor productie van beton, baksteen en staal heeft een grote milieu-impact. Deze grondstoffen zijn niet hernieuwbaar, worden laagwaardig gerecycled, kosten veel energie en zorgen voor veel CO₂ uitstoot. De oplossing is om bestaande gebouwen circulair te slopen en de materialen opnieuw te gebruiken bij het ontwerpen. Ook streven we naar zoveel mogelijk biobased materialen en losmaakbaar bouwen. Deze manier van toekomstbestendig werken wordt “Het Nieuwe Normaal” genoemd. Dit is een gedragen standaard voor de bouwsector met haalbare en ambitieuze prestaties qua circulair bouwen. Voor projecten in de buitenruimte heeft gemeente Leiden de “Leidse ladder” ontwikkeld waar mogelijk gebruik van gemaakt kan worden.

Circulaire bouwfeiten

Het produceren van gerecycled staal vergt 72% minder energie dan de productie van primair staal. Voor beton is dat 30-50% en voor aluminium zelfs 85-95%.

Kennis opbouwen binnen de organisatie en borgen in beleid

In 2025 worden Hillegom, Lisse en Teylingen lid van Cirkelstad. Dit biedt toegang tot expertise op het gebied van toekomstbestendig uitvragen, ontwerpen en bouwen. Landelijk zijn experts beschikbaar om te adviseren hoe circulariteit en biobased bouwen en isoleren systematisch geïntegreerd kunnen worden in projecten. Cirkelstad biedt aan om bij drie bouwprojecten het uitvragen en toepassen van Het Nieuwe Normaal te evalueren. Voor medewerkers van vastgoed, projectmanagement en buitenruimte zijn trainingsdagen beschikbaar. Op deze manier ontstaat in de organisatie kennis over en ervaring met een haalbare en meetbare manier van circulair en biobased bouwen en isoleren.

Tegelijk wordt circulariteit geborgd in beleidsinstrumenten zoals de omgevingsvisie, het omgevingsplan, startnotities, programma's van eisen, gebiedsvisies en de LIOR. Op dit moment is de methode Duurzame Gebiedsontwikkeling (DGO) hierbij een belangrijk hulpmiddel. Dit kader heeft afgelopen jaren gewerkt maar moet geactualiseerd worden. Er zijn landelijk nieuwe methodieken ontwikkeld. In 2025 wordt een nieuwe kaderstellende methode gekozen die zorgt voor het integraal betrekken van duurzaamheidsaspecten (circulair bouwen, energie, mobiliteit, klimaatadaptatie, natuurinclusiviteit, biodiversiteit en een gezonde leefomgeving). Belangrijk is dat de methode goed toetsbaar en meetbaar is. Een dergelijke methode zorgt voor eenduidigheid en eenvoud bij zowel bouwpartijen als de gemeente. Het programma Duurzaamheid neemt hiertoe, in nauw overleg met Planvorming, het initiatief.

Toekomstbestendige gebiedsontwikkeling

gaat over het proces van toekomstbestendige (her)ontwikkeling van bijvoorbeeld een wijk, openbare ruimte, industrieterrein of landelijk gebied. Specifiek betekent dit dat een gebied zodanig wordt ontwikkeld dat het *aansluit bij de behoeften van nu, zonder dat dit ten koste gaat van de leefomgeving van toekomstige generaties*.

In eigen opdrachten de principes van Het Nieuwe Normaal toepassen

Voor infrastructuur, objecten in de openbare ruimte en maatschappelijk vastgoed zijn de gemeenten zelf opdrachtgever voor bouw- en onderhoudswerkzaamheden. Door als opdrachtgever aan de voorkant, systematisch een relevante circulaire ambitie mee te geven, is het voor partijen makkelijker om circulariteit toe te passen in het ontwerp en hoeft het niet duurder te zijn. Industrieel 'bouwen' van conceptwoningen is zelfs sneller en vaak goedkoper met minder uitstoot.

Ook bij gronduitgifte kan werken volgens Het Nieuwe Normaal als eis meegegeven worden. Hiervoor wordt gebruik gemaakt van de methode DGO of de opvolger daarvan. Ook wordt onderzocht of toepassen van de Leidse Ladder voor projecten in de buitenruimte in Hillegom, Lisse en Teylingen haalbaar is. In de werkprocessen wordt toepassen van Het Nieuwe Normaal standaard opgenomen. We willen ook ervaring opdoen met werken in een bouwteam waar opdrachtgever, ontwerper en aannemer al in de ontwerpfase bij elkaar zitten. Door betere samenwerking kan men tot een beter bouwproces en eindproduct komen. Het programma Duurzaamheid biedt ondersteuning met bijvoorbeeld kennisopbouw.

DGO+ in Nieuw Boekhorst (Teylingen)

In de totstandkoming van de nieuwe wijk Nieuw Boekhorst hebben de gemeente Teylingen en marktpartijen het gemeentelijk DGO uitgebreid met proces-systematiek van NL-Greenlabel. Op de ladder van NL-Greenlabel hebben gemeente en marktpartijen de ambitie het hoogste niveau te behalen, gebiedslabel A (referentiejaar 2022). Met deze werkwijze krijgen de overkoepelende thema's circulariteit, biodiversiteit, energie, klimaat, gezonde leefomgeving en beheer aandacht en borging tijdens de uitwerking. Een voorbeeld is de nieuwe school en sporthal die circulair uitgevoerd gaat worden. Ook worden een aantal standaard huizen industrieel gemonteerd met lagere kosten en minder uitstoot en materiaalverspilling.

Anderen stimuleren om Het Nieuwe Normaal toe te passen

In Hillegom, Lisse en Teylingen wordt de komende tijd veel gebouwd. Waar de gemeenten geen grondposities hebben of zelf bouwen, kunnen de bouwende partijen verzocht worden om, in het licht van de maatschappelijke opgave, te bouwen volgens Het Nieuwe Normaal. Waar mogelijk kan dit onderdeel uitmaken van anterieure overeenkomsten. De gemeenten maken Het Nieuwe Normaal vanaf 2025 standaard onderdeel van de gesprekken met ontwikkelaars. Vanuit het programma

Duurzaamheid wordt ondersteuning, kennis en advies beschikbaar gesteld. Ook het lidmaatschap van Cirkelstad is hiervoor ingericht. Provincie Zuid-Holland en Circulair West werken aan een circulaire deal secundaire bouwmaterialen met overheden en marktpartijen. Deelname hieraan versterkt de mogelijkheden om hergebruik van bouwmaterialen te stimuleren.

Voorbeelden van lopende projecten

- Elsbroek Oost Hillegom
- Lommerse Uitendaal-Zuid Hillegom
- Geestwater Lisse
- Ruishornlaan 21 Lisse
- Fietstunnel Lisse
- Nieuw Boekhorst Teylingen
- Langeveld Teylingen
- Centrumplan Teylingen
- Sportlaan Teylingen

Ook in de prestatieafspraken met woningbouwcorporatie Stek is circulariteit een onderwerp. Op dit moment staan daar de volgende afspraken in:

- Stek start met het gebruik van Madaster om een grondstoffenbank bij te houden (circulair);
- Stek onderzoekt in 2025 de mogelijkheden om met (gerecycled) hout te bouwen (biobased);
- Stek hanteert een programma van eisen waarin zij circulair bouwen en slopen stimuleren.

Voorafgaand aan het maken van nieuwe prestatieafspraken worden bovenstaande afspraken geëvalueerd. Dit levert input voor de nieuwe afspraken.

Initiatieven ondersteunen die circulair bouwen mogelijk maken

Op basis van de Regionale InvesteringsAgenda van Holland Rijnland (RIA) wordt samengewerkt aan het sluiten van grondstofketens in de bouw. Onderzocht wordt hoe circulaire bouw hubs hierin een rol kunnen spelen, welke vorm wenselijk is en waar dat fysiek kan landen. HLTsamen is betrokken bij dit project en zoekt hierin naar economische kansen voor de Bollenstreek.

Partijen als Cirkelstad werken aan circulair slopen. Dit wordt ook wel “urban mining” genoemd of “oogsten” van een donorgebouw. Zij daagt de markt uit om aanpakken te ontwikkelen waarmee bij het slopen van gebouwen onderdelen en materialen zo hoogwaardig mogelijk hergebruikt worden. Dat betekent dat bij een ontwerp van nieuwbouw reeds rekening gehouden moet worden met vrijkomende materialen door tijdige inventarisatie van sloopprojecten. De gemeente plant aankomende projecten voor circulaire sloop zoveel mogelijk vooruit.

De inzet is om jaarlijks per gemeente van minimaal één pand uit te laten zoeken hoe dat circulair geoogst in plaats van lineair gesloopt zou kunnen worden. Het programma Duurzaamheid biedt ondersteuning bij die onderzoeken en kan voorzien in eventuele extra onderzoekskosten voor materialeninventarisatie.

Donorgebouw Josephschool hergebruikt

Een mooi voorbeeld van hergebruik uit Lisse: Door de oude school niet te slopen maar te “oogsten”, konden de materialen worden hergebruikt. De nieuwe, gasloze villa's zijn gebouwd met circulair beton en circulaire gevelstenen en gevelisolatie van andere donorgebouwen.

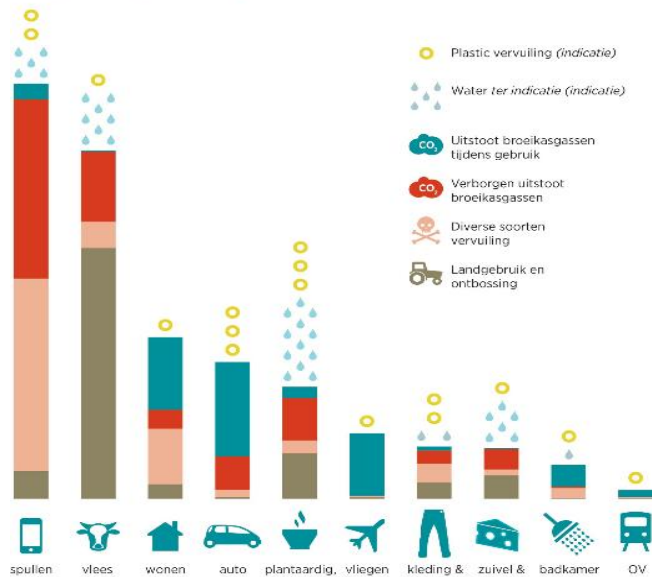

Actielijn 3: Stimuleren bedrijven en bewoners

Bewoners en bedrijven hebben met alledaagse keuzes een grote invloed op de mate waarin grondstoffen hergebruikt (kunnen) worden. Het is voor hen echter niet altijd duidelijk welk effect een keuze heeft op het grondstoffengebruik. En ook niet wat ze precies kunnen doen om dat effect te beïnvloeden. Bewoners worden hierin geïnformeerd en gefaciliteerd met gescheiden afvalbakken, kringloopwinkels, repaircafe's, milieustraten, enzovoort. Die aanpak loopt goed en behoeft weinig impuls vanuit dit uitvoeringsprogramma.

Die impuls is wel nodig richting bedrijven. Voor ondernemers liggen er kansen met nieuwe businessmodellen (zoals 'product as a service'), duurzaam imago en klantenloyaliteit. Tegelijk worstelen zij ook met nieuw opkomende regelgeving rond bijvoorbeeld plastic. Voor een groot deel kunnen zij terecht bij het Circulair Loket van de Provincie Zuid-Holland. Dit uitvoeringsprogramma zet vooral in op het versterken van regionale samenwerking en het opbouwen van kennis en ervaring. Zo helpt de gemeente met organisatie van de noodzakelijke systeemverandering die nodig is opdat bedrijven circulair kunnen werken en toekomstbestendig ondernemen.

De impact top-10 van de gemiddelde Nederlander

Uniforme aanpak plastic wetgeving bij evenementen

De nieuwe wetgeving met betrekking tot eenmalig gebruikt plastic bij publieke evenementen² laat ruimte aan individuele ondernemers en organisatoren om verschillende oplossingen te kiezen. Dit zorgt voor extra druk en kosten en ongewenst plastic afval. Samen met de Green Leisure Group, gemeente Noordwijk en Katwijk wordt een uniforme aanpak opgesteld. Minimaliseren van de kosten en regeldruk is daarbij uitgangspunt. Deze aanpak wordt in de hele Duin- en Bollenstreek aangeboden zodat er eenduidigheid, herkenbaarheid en een gelijk speelveld ontstaat. Tegelijk leidt dit ertoe dat afval- en schoonmaakkosten voor de gemeenten afnemen.

Food Waste Challenge

In de horeca wordt veel voedsel weggegooid. Soms is dat onvermijdbaar, maar vaak kan dat minder of zelfs voorkomen worden. Dat scheelt veel inkoop- en afvalkosten voor een ondernemer. Eind 2024 is daarom een bewustwordingscampagne voor horecabedrijven in de DBS-regio gestart. Deze "food waste challenge" loopt van februari tot mei 2025. Het doel is om 20% voedsel te besparen. Dat scheelt grondstoffen en levert een kostenbesparing op voor de deelnemende bedrijven. Voedselverspilling wordt onderdeel van het provinciale omgevingsbeleid. Het ligt voor de hand dat er komende jaren ook vanuit de EBDB aandacht aan dit onderwerp gegeven gaat worden.

² "Single-Use Plastic Directive" en de "Packaging and Packaging Waste Regulation".

Circulaire bedrijventerreinen

De gemeenten nemen deel aan het project Circulaire bedrijventerreinen van Provincie Zuid-Holland. Dit richt zich op het circulaire potentieel, ruimte, de toekomstbestendigheid en reststromenscans van de bedrijventerreinen van West-Holland³. De resultaten worden gebruikt in de gemeentelijke bedrijventerreinenstrategieën. Met de Routekaart circulaire bedrijventerreinen van Stec kunnen kansen en concrete maatregelen op bedrijventerreinen geïdentificeerd worden. Samen met team Economie wordt een uitvoeringsprogramma voor bedrijventerreinen opgesteld. Hiermee versterken we het toekomstig verdienvermogen, de concurrentiepositie en aantrekkelijkheid voor talent van ons bedrijfsleven, zodat we onze welvaart in stand houden.

Onderzoek naar materiaalstromen in DBS

Circulair West heeft eerder een materiaalstromenstudie uitgevoerd met impacts en kansen voor een circulair Noord- en Zuid-Nederland. Door een verdiepende studie toegespitst op de Duin- en Bollenstreek kunnen de uitkomsten worden betrokken in beleidsvorming en zo uiteindelijk vertaald naar concrete maatregelen. Ook hier is een coördinerende rol van de EBDB wenselijk.

Toepassen van groene reststromen

In de regio Rijnland bouwen overheden en ondernemers samen aan circulaire ketens rondom bermmaaisel. Dit levert producten op voor de bodem, bouw en buitenruimte zoals bodemverbeteraar, isolatiepanelen, precisiebemesters of bermpaaltjes of input voor een regionale vergister voor de productie van biogas. Tegelijk wordt de voedsel- en kruidenrijkdom van de bermmen vergroot. Deze samenwerking heeft subsidie gekregen voor eerste projecten en zoekt de aansluiting met de Duin en Bollenstreek⁴. De Greenport/EBDB zou hiervoor een logisch eerste aanspreekpunt zijn.

Actieve bewoners en bedrijven

Het circulair omgaan met grondstoffen is maar voor een deel door de gemeente te beïnvloeden. Onze bewoners en bedrijven hebben met hun dagelijkse keuzes de meeste invloed. Om als gemeenten gericht in te kunnen spelen op kansen en ontwikkelingen is het belangrijk goed contact te hebben met voorlopende bedrijven, bedrijfsverenigingen en actieve bewoners. Vanuit het programma duurzaamheid wordt hiervoor een duurzaamheidscentrum opgezet. In de tweede helft van 2025 worden hiervoor de voorbereidingen gestart. Binnen die uitvoeringsorganisatie is het stimuleren van een circulaire economie één van de inhoudelijke onderwerpen waarop samengewerkt wordt. Ook vragen we aandacht voor het nieuwe Circulair Loket van de Provincie Zuid-Holland en omgevingsdiensten, het startpunt voor alle vragen over circulair ondernemen.

³ De resultaten van alle onderzoeken worden hier gepubliceerd: <http://www.circulair.biz/>

⁴ www.natuurlijkereststromen.nl/ - Subsidie voor circulaire doorbraakprojecten natuurlijke reststromen.

Communicatieplan

Goede, tijdige en toegespitste communicatie is essentieel om de gewenste veranderingen van gedrag in gang te zetten. De grondstoffentransitie is op dit moment één van de transitie die aandacht vraagt. Omdat die transitie zich allemaal richten op een toekomstbestendiger Hillegom, Lisse en Teylingen wordt dit georganiseerd vanuit het duurzaamheidsprogramma. Op die manier kunnen activiteiten, campagnes en evenementen gecombineerd worden zodat efficiënt en doelmatig met publieke middelen omgegaan wordt. Hiertoe wordt in 2025 een communicatieplan opgesteld.

Uren en kosten

Personeelsuren

Bij elkaar is er 1 fte “aanjager/regisseur circulaire economie” nodig. Deze is gepositioneerd bij het Programma Duurzaamheid en wordt betaald met CDOKE-middelen voor personeel. Vanuit verschillende teams in de organisatie is tijd nodig om komende twee jaar te investeren in het kwalitatief borgen van circulariteit in de reguliere werkzaamheden. Dat kan bijvoorbeeld gaan om het volgen van een cursus of het deelnemen aan overleg over circulair inkopen.

Programmakosten

De programmakosten zijn begroot op ongeveer €70.000 structureel per jaar en €76.000 incidenteel in 2025. Daarvan wordt €60.000 gedekt met CDOKE-middelen voor personeel (inhuur) en de rest met CDOKE overige goederen en diensten. Omdat met een aantal werkzaamheden pas gestart wordt na vaststelling van dit plan, zal de structurele besteding in 2025 naar verwachting twee derde bedragen. De programmakosten worden tussen Hillegom, Lisse en Teylingen verdeeld volgens de verhouding in de CDOKE-middelen.

Planning en monitoring

In de jaarlijkse begroting worden de voor dat jaar relevante activiteiten uit dit uitvoeringsprogramma benoemd en kort toegelicht. De voortgang van dit uitvoeringsprogramma wordt jaarlijks, bij voorkeur vanuit het relevante vakteam, via de jaarrekening gedeeld. Eénmaal per jaar worden de gemeenteraden in een werkbepreking meer inhoudelijk meegenomen in de voortgang van de acties.

Actie	Uren regisseur	Totaal	Dekking	Hillegom	Lisse	Teylingen		
				28%	30%	43%		
Maatschappelijk verantwoord opdrachtgeven en inkopen								
Ambitie bepalen bij inkopen	125	uur/jaar						
MVOI bij kleine inkopen	20	uur/jaar						
Verbeteren processen en training	70	uur/jaar	€ 10.000	per jaar	CDOKE goederen en diensten	€ 2.762	€ 2.971	€ 4.267
Communiceren van successen en voortgang	35	uur/jaar	€ 2.500	per jaar	CDOKE goederen en diensten	€ 691	€ 743	€ 1.067
Energie- en CO2 management	50	uur/jaar	€ 47.267	2025	CDOKE uren (inhuur)	€ 13.055	€ 14.043	€ 20.169
Certificeren CO2-Prestatieladder	20	uur/jaar	€ 12.733	2025	Teylingen Duurzaamheidsbudget			€ 12.733
Circulair en biobased bouwen								
Kennis opbouwen en borgen in beleid	70	uur/jaar	€ 10.000	per jaar	CDOKE goederen en diensten	€ 2.762	€ 2.971	€ 4.267
Het Nieuwe Normaal in eigen opdrachten	70	uur/jaar						
Bij anderen Het Nieuwe Normaal stimuleren	70	uur/jaar						
Initiatieven ondersteunen die circulair mogelijk r	125	uur/jaar	€ 15.000	per jaar	CDOKE goederen en diensten	€ 4.143	€ 4.457	€ 6.401
Stimuleren bedrijven en bewoners								
Uniforme aanpak plastic wetgeving evenement	35	uur/jaar	€ 16.000	2025	CDOKE goederen en diensten	€ 4.419	€ 4.754	€ 6.827
Food Waste Challenge	24	uur/jaar						
Circulaire bedrijventerreinen	70	uur/jaar	€ 30.000	per jaar	CDOKE goederen en diensten	€ 8.286	€ 8.913	€ 12.801
Materiaalstromen in Duin en Bollenstreek	35	uur/jaar	PM		CDOKE goederen en diensten	PM	PM	PM
Toepassen van reststromen	16	uur/jaar	PM		CDOKE goederen en diensten	PM	PM	PM
Actieve bewoners en bedrijven	35	uur/jaar			CDOKE goederen en diensten			
Algemeen								
Regionale samenwerking	125	uur/jaar						
Communicatieplan	50	uur/jaar	€ 2.500	per jaar	CDOKE goederen en diensten	€ 691	€ 743	€ 1.067